

TÍÐARGREIN

irgrivna fiskivinnulóg eruleika

- sigur, at verkætlanarbólkurin skal finna fram til eina skipan, sum tryggjar at veiðitrýstið verður rætt stillað, livfrøðiliga og búskaparliga, so ivist eg ikki í, at bólkurin hevði megnað at svara hesum spurningi væl, og lýst avleiðingarnar av fara ta leiðina.
- Ella um politiski myndugleikin bað bólkin lýsa avleiðingarnar av at áseta brúksgjald og at skatta vinning út um tað vanliga, so hevði bólkurin uttan iva kunna lýst, hvat hetta hevði týtt fyri vinnuna og fyri inntøkur landskassans.
 - Ella um politiski myndugleikin bað bólkin um at lýsa eina skipan við almennari útbjóðing av fiskirættindum á einum marknaði, so hevði borið væl til at víst á avleiðingar og møguleikar í tí sambandi.
 - Ella um politiski myndugleikin bað bólkin lýsa avleiðingarnar av, at farið verður undir at áseta fiskidagarnar ymiskt fyri ymiskar bólkur av fiskiførum. Ein verður skorin við 6.3. % ein annar við 20 % o.s.fr, so hevði verkætlanarbólkurin megnað at lýst hvørjar fylgir hetta hevði havt fyri stýringina blandaðu botnfiskaveiðuna undir Føroyum.

Rættarstøðan og umsitingarliga undirgravingin

Sostatt finst ongin nágreinilig lýsing av, hvat er broytt í rættarstøðuni síðan 1994. Ein tilík meting átti at verið stórus partur av eini endurskoðan. Sama slag av meting átti at verið gjørd um broytingar í umsitingini av lógini síðan 1994. Mesta av hesum tilfari finst í Frágreiðingini hjá Fiskaorkunevndini frá 2008.

Dømi í frágreiðingin til aðalorðaskiftis vísa tó greitt, at skiftandi landsstýrismenn hava ikki umsitið eftir bókstavinum og endamálinum í lógini, og skiftandi løgmenntar hava ikki útínt tað eftirlit teir eiga, sambært stýriskipanarlógini.

Í frágreiðingini kemur fram ein fatan av rættarstøðuni, sum er vandamikil og beinleiðis skeiv. Eitt brot í frágreiðingini, vísir hetta:

“Fiskiskapurin eftir botnfiski í føroyskum sjógvi (fiskidagaskipanin) er reguleraður í lógini sum vinnuligan fiskiskap. Lógin sigur, hvussu býtt varð fyrstu ferð, hvør sleppur framat og hvussu býtt verður mill-

um bólkur av fiskiførum. Fyri allan annan fiskiskap gevur lógin landsstýrismanninum víðar heimildir at gera kvotuskipanir ella fiskidagaskipanir, har rættindini ikki eru býtt út í lógini. Útluting og býti skulu vera í samsvari við góða fyrisiting, men í lógini eru ongar ásetingar um, hvat landsstýrismaðurin skal leggja dent á, og hvørji atlit hann skal taka, tá hann býtir út.” (Úr frágreiðing til aðalorðaskiftis)

At skriva soleiðis merkir, at atlit verður ikki havt at almennum meginreglum fyri rættartrygd, at fyrisitingarlóg og at sjálvari lógini um vinnuligan fiskiskap og endamál hennara.

Tann sum lesur uppskotini til løgtingslógina um vinnuligan fiskiskap nr. 51, og uppskot um broyting í løgtingslóg um vinnuliga fiskiskap nr 96, finnur einki sum bendir á, at Løgtingið ætlaði, at skipanirnar at stýra botnfiskiskapi undir Føroyum og at stýra fiskiskapinum eftir uppsjóvarfiski og á fjarleiðum, skuldu vera ymiskar. Ikki eitt orð um, at í einum føri skal býtið av veiðirættindum ásetast í lóg, og í hinum skal landsstýrismaðurin hava “fríar teymar.”

Beint øvugt var lógin ein roynd at sleppa burtur úr teirri politisku smálutastýring, sum hevði eyðkent árinum undan 1993. Hvussu tilvildarliga hetta hevur verið umsitið er væl lýst á síðu 9 í frágreiðingini í talvuni: “Fordømi um býti av føroyskum fiskirættindi”. Har verður víst á fullkomna tilvild og skiftandi grundgevingar, tá landsstýrismenn hava býtt veiðirættindi út.

Niðurstøðan er sostatt, at lógin um vinnuligan fiskiskap hevur verið umsitin soleiðis, at lógarteksturin og endamálini við henni, stútt og støðugt eru undirgrivin. Lógin er vorðin nýtt til at gera ta øvuta av tí, sum endamálið var. Hetta er ein sera álvarslig niðurstøða, og tað er rætt og slætt óskiljandi, at løgfrøðingar kunnu hava góðtikið tær umsitingarligu avgerðirnar, sum eru tiknar.

Eitt annað dømi um tað, er spurningurin um tilfeingisrentu og tilfeingisgjöld.

Tilfeingisrentan og tilfeingisgjöld

Upprunaliga lógaruppskotið um vinnuligan fiskiskap hevði eina áseting um gjöld og tilfeingisrentu. Í §14 í løgtingslóg um vinnuligan

fiskiskap, lýst í mars 1994, er henda orðing, sum varð samtykt av løgtinginum:

“§ 14. Landsstýrinum er heimilað at áseta avgjald fyri kvoturættindi fyri hvørt fiskiár sær. Tá avgjaldsupphæddin verður ásett skal mesti dentur leggjast á tilfeingisrentuna.”

Í viðmerkingini til hesa grein verður sagt: “Út um tær vanligu inntøkurnar í vælskipaðum fiskiskapi er ein tilfeingisrenta, sum eigur at koma aftur til føroysku tjóðina. Aftur fyri nýtslurættin til at vinna pening burtur úr tilfeinginum, verður ein partur førdur aftur til samfelagið. Tilfeingisrentan broytist eftir støðuni í fiskastovnunum.”

Hetta er ein rættiliga neyv lýsing av øllum spurninginum um tilfeingisrentu og tilfeingisgjöld. Serliga í mun til tann ruðuleika og tær misskiljingar, sum síðani hava valdað um hesi hugtøk. Týðningarmikið er at skilja, at tilfeingisrenta er ein vinningur út um tað vanliga.

Tilfeingisrentan er tað eykavirðið, sum eitt avmarkað náttúrutilfeingi hevur í mun til aðra vinnuliga framleiðslu, har tú skalt gjalda fyri rávøruna. Tað er altso eitt virði, sum er útyvir tað, tá kostnaðurin og ein vanligur vinningur av at fáa tað til hóldar, eru drigin frá. Henda tilfeingisrentan skal sjálvandi fyrst og fremst koma inn í landskassan. Tað ivast vit til dømis ikki í, tá talan er um olju ella gass. Feløgini, ið gjøgnum alment útboð fá loyvi at vinna út olju og gass, sum vit øll eiga, gjalda størsta partin av tilfeingisrentuni til tað almenna. Og tað forðar teimum sjálvsagt ikki í at hava eitt stort yvirskot av bæði sín-um íløgum, rakstri og framleiðslu.

Tú kanst ikki selja tað, tú ikki eigur

Verður tilfeingisrentan ikki í mestan mun tikin burtur úr vinnuni, til eigarann, sum er samfelagið, hevur tað sera óhepnar avleiðingar fyri samfelagið og vinnu yvirhøvur:

- Hetta skapar ójavna vinnuliga kapping millum vinnur, tí kapitalurin leitar til ta vinnugreinina, har tilfeingisrentan gevur stóran eykavinning.
- Hetta skapar stóra spekulasjon, tí sjálv rættindini og atgongdin til at fáa hendur á tilfeingisrentuni, fara at verða keypt og seld á einum privatum marknaði. Og sterk kapitaláhugamálg og figg-

ingarstovnar mugu leggja ovurstórar upphæddir á borðið, fyri at gjalda fyri atgongd til hesa eykarentuna langt fram í tíðina.

- Hetta elvir til ovuríløgur og eyka kapitalisering av vinnutólunum, so bæði tilfeingisrentan og vanliga avkastið í veruleikanum fer til at gjalda til figgingarstovnar og íleggjarar. Kapping verður altso ikki um at fáa mest burturúr og at driva rasjonella vinnu, men kappingin endar í spekulasjon um tilfeingisrentuna, sum ikki skapar nakað virði í sjálvum sær.

Veruleikin er altso, at stór tilfeingisrenta er sjálvsagt í føroyskari fiskivinnu – og stór tilfeingisgjöld verða goldin. Hetta verður goldið við, at serliga útlendskur kapitalur og figgingarstovnar leggja seg á rættindini – og skip verða keypt og seld við fiskiloymum. Og við ymsum avtalum og lánum og rentum, verður tilfeingisrentan slúsað út úr føroyska samfelagnum. Og eftir siglir – í heimaflotanum – í stóran mun ein yvirkapitaliseraður floti, sum ikki kastar nóg mikið av sær til reiðari og manning.

Tilfeingisrentan er stór í føroyskari fiskivinnu

Tilfeingisrentan er eyðsýnd í føroyskari fiskivinnu, sum er. Hetta er partur av fólksins ogn, sum nú fer til tey, sum upprunaliga fingur rættindi fyri einki, og til tey, sum seinni hava selt víðari. Hetta er ein privatisering, som gongur beint móti ásetingunum í §2 í lóg um vinnuligan fiskiskap, um fólksins ogn.

Norðurlanda Ráðharraráðið hevur staðið fyri tveimum kanningum av tilfeingisrentuni í Norðanlondum. Tveir bólkur av føroyskum fiskiførum vóru við í hesum kanningum. Tølini eru ikki heilt nýggj, men í 2003-2006 var tilfeingisrentan hjá føroyskum partrolarum mett til 25 % av landingarvirðinum. Og í 2007 -2008 var tilfeingisrentan í føroyska nótaflotanum mett til 38 % av landingarvirðinum.

Um tilfeingisrentan verður tikin inn í landskassan, skapar tað eina sunnari og sterkari fiskivinnu, sum yvir tíð gevur meira til reiðari og manning. Og tað verður samstundis størri tileggjan til at seta tey neyðugu mørkini fyri veiðitrýstinum, sum er grundarlagið undir burðardyggari

fiskiveiði. Tað hevði eisini skapað grundarlag fyri at minka um lønar-skatt og vørugjöld í inntøkum landskassans.

Somuleiðis hevði áhugin hjá útlendskum kapitali fyri at taka yvir í fiskivinnuni í Føroyum bert verið bygdur á vanligan rakstur, og ikki á tann eykavinningin, sum tilfeingisrentan gevur. Hetta hevði forðað fyri yvirkapitalisering í fiskivinnuni og ført til ein veruleikakendan prís á fiskirættindum.

Tilfeingisrentan kann roknast út, soleiðis sum tað varð gjørt í kanningunum hjá Norðurlandska Ráðharraráðnum. Ella tað ber til at lata marknaðin staðfesta virðið á einari uppboðssølu. Um nóg nógvir keyparar eru á uppboðssøluni, og tað er greitt at tilfeingisrentan ikki kann roknast inn í vinningin, er hetta gongda leiðin. Tí tilfeingisrentan – ella eykavirðið av einum avmarkaðum tilfeingi – er sjálvsagt ymisk eftir prísnum og gongdum á heimsmarknaðinum.

Landið kann altso bjóða út rættin at fiska í ávíst tíðarskeið, og avkastið av hesum fer í landskassan. Ongin kann leggja seg á rættindini ella spekulera við teimum, tí tá tíðarskeiðið er liðugt, eru rættindini sjálvandi aftur hjá landinum. Tað skal sjálvandi gerast greitt, at tað eru reiðariini sum gjalda, og at hesin kostnaður ikki verður lögð yvir á manningarnar, sum ikki hava brúksrættin.

Samanumtikið

Tað skortar ikki við tilfari, royndum og serfrøði, tá vit skulu skapa grundarlag undir einum nýggjum fiskivinnupolitikki. Har bæði vinna, manningar, samfelag, fiskastovnar og komandi ættarlið av føroyingum kunnu fáa nógvr meiri burturúr okkara felags ogn og tilfeingi.

Flestu umboð fyri vinnuna geva eisini greiðar ábendingar um, at tey ynskja at taka lut í eini nýskipan, har tað er vanlig vinnulig kapping, og ikki politisk vinnustýring, ið avger møguleikarnar fyri at mennast.

Forðingarnar liggja bara í politisku skipanini og teimum vantandi politisku málunum.